

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТА ВНУТРІШНЬОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Л. О. Дашутіна, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

В статті досліджено стан та тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону в умовах посилення зовнішньої та внутрішньої нестабільності. Запропоновано до застосування етапи проведення оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств у регіоні.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня та внутрішня нестабільність, експорт, імпорт, зовнішній ринок, ефективність ЗЕД регіону.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Виходячи із попереднього досвіду можна стверджувати, що чутливість економіки України до будь-яких коливань кон'юнктури світових ринків є досить високою. Впливи зовнішнього середовища досить швидко поширюються в національній економіці, спричиняючи потрясіння банківської системи, пригнічуючи діяльність галузей реального сектору, дестабілізуючи валютний ринок. А зважаючи на недостатню розвиненість каналів впливу на економічні процеси з боку нашої держави через незріле інституційне середовище та структурні викривлення ринкового середовища в умовах високого рівня тінізації економіки призводять до досить слабкої керованості економіки [3].

Слабка стійкість держави до зміни зовнішніх умов говорить про швидкість поширення кризових явищ в національній економічній системі та обмеженість інструментів впливу на неї з її боку. Тому актуальність дослідження стійкості умов зовнішньої торгівлі країн до внутрішніх та зовнішніх нестабільностей зумовлена посиленням дисбалансів світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується

означена стаття. Проблемою зовнішньої торгівлі України займаються такі вітчизняні науковці, як В. Андрійчук, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, Т. Мельник, В. Новицький, Ю. Пахомов, В. Юхименко та інші. Віддаючи належне розробкам цих вчених, слід зазначити, що залишаються невирішеними проблеми експортно-імпортової діяльності в умовах сучасної нестабільності, які потребують більш детального аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз особливостей зовнішньої торгівлі України в умовах внутрішньої та зовнішньої нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Україна належить до держав з розвинутою індустріальною базою і достатньо високим ресурсним потенціалом. Проте у структурі національної економіки переважають галузі, які добувають сировину або випускають продукцію з низьким ступенем обробки для експорту, завантаження потужностей яких залежить від попиту на зовнішньому ринку.

У після кризовий період (2010—2011 роки) внаслідок активізації зовнішнього попиту на товари вітчизняного виробництва та поступового виходу з кризи національної економіки значно збільшилися обсяги як експорту, так і імпорту (див. рис. 1).

Джерело: [6].

В 2012 році динаміка імпорту та експорту країни була середньою та стабільною, але вже в 2013 році спостерігається тенденція до зниження імпорту та експорту, причому імпорту скорочується більш швидкими темпами. Зниження імпорту відбулося в першу чергу зарахунок скорочення обсягів купівлі мінеральних продуктів (на 30% з січня по серпень 2013 р.), до складу яких входять газ і нафтопродукти. Всього ж імпорту товарів в Україну за 8 місяців 2013 року в порівнянні з аналогічним періодом 2012 р. скоротився на 12,4%. А експорт України за цей же період скоротився на 9,1% [6].

У цілому за 8 місяців 2013 торговий баланс України демонструє позитивну динаміку: дефіцит ТБ України скоротився на 27% порівняно з аналогічним періодом 2012 року, з 10,1 до 7,4 млрд. дол. відповідно.

Головним складовим українського експорту є металургія та продукція сільськогосподарського сектору (переважно зерно). Залишаються значні диспропорції у структурі експорту та імпорту товарів. Так, у експорті залишилося домінування товарів сировинної спрямованості, зокрема за підсумками 2012 року частка недорогоцінних металів та виробів з них у структурі експорту становила 27,5%, продукції сільського господарства та харчової промисловості — 26%, мінеральних продуктів — 11,1% та невелика питома вага товарів з високою доданою вартістю (продукція машинобудування — 19,3%). В імпорті товарів значну питому вагу становлять мінеральні продукти — 32,5% та товари з високою доданою вартістю (продукція машинобудування — 26,4%) [2].

Скорочення експорту товарів в Україні в 2013 році могло статися з двох причин:

1) По-перше, багато аналітиків вже давно обговорює тему «третьої хвилі кризи» в країнах, що розвиваються, до складу яких входить і Україна і її наймасштабніший імпортер - Росія. Якщо економічно розвинені країни все ж таки нарощують темпи виробництва, то, скажімо, в тій же Росії в 2013 році спостерігається протилежна динаміка.

Якщо експорт з України до Європи в 2013 році проходить без суттєвих змін (усього: -1,5%), то в країні СНД експорт за січень - серпень 2013 скоротився на 11,4%, а до Азії - на 11% (за винятком Китаю, який демонструє рекордні темпи зростання своєї економіки в порівнянні з іншими країнами G20, - зростання експорту в цю країну за перші 8 місяців 2013 склав 46 %).

2) По-друге, негативно позначається «торговельна війна» з Росією. За 8 місяців 2013 експорт з України в Російську Федерацію скоротився майже на 14% [2].

Крім того, в сучасних умовах господарювання виділяють цілий комплекс проблем управління зовнішньоекономічною діяльністю, а саме: економічні, політичні та соціальні розбіжності; інша культура, мова, стандарти, ділові традиції; різний ступінь відкритості економіки; різні рівні споживання товару; різні інфраструктури реалізації продукції; відмінності у законодавстві; різні умови просування продукції; валютні проблеми тощо. Їх вирішення вимагає глобального планування з урахуванням культури і торговельних звичаїв, інформаційного забезпечення, рішення кадрових питань й готовності до підвищення рівня ризику в процесі функціонування підприємства.

У теперішній час науковці в літературі розглядають підприємства, що здійснюють

зовнішньоекономічну діяльність за наступними ознаками (рис. 2) [4].

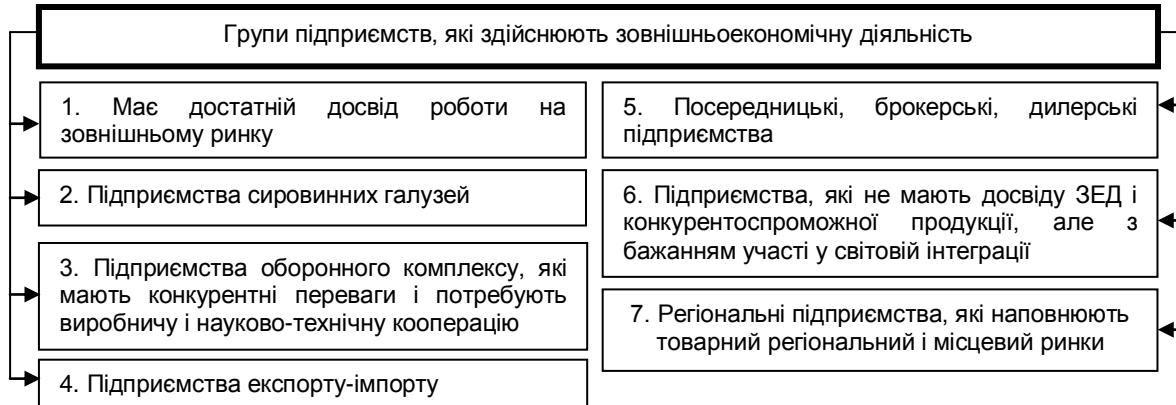

Рис. 2. Ознаки підприємства, яке виходить на зовнішній ринок

Таким чином, головною метою управління зовнішньоекономічною діяльністю є дослідження особливостей сучасних тенденцій розвитку зовнішнього середовища, в якому діє підприємство, та створення на цій основі власних конкурентних переваг. Концепція управління полягає в спрямованості на досягнення стратегічних цілей підприємства, яким має бути підпорядкована вся система управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Адекватна оцінка поточного стану зовнішньоекономічної діяльності регіону, виявлення основних тенденцій і проблемних сфер істають пріоритетними завданнями визначення напрямів удосконалення та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Оцінка ефективності зовнішньоекономічних відносин регіону відіграє вирішальну роль у процесі планування соціально-економічного розвитку, проведення регіональної політики, управління регіональною економікою в цілому.

Традиційні показники оцінки зовнішньоекономічної діяльності в силу об'єктивних причин часто не можуть

використовуватися на практиці. Постійні змістовні зміни в процесі розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, реалізації повноважень, використання потенціалу регіонів вимагають регулярного перегляду методичного апарату оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Відсутність теоретичних і практичних розрахунків як на рівні господарюючих суб'єктів, так і на рівні керівників і координуючих регіональних органів влади тільки підсилює потребу в адекватній оцінці результатів зовнішньоекономічної діяльності для прийняття тактичних і стратегічних рішень.

Науковцями запропоновано показники зовнішньоекономічної діяльності розділити на чотири основні групи: загальна характеристика зовнішньої торгівельної діяльності підприємств регіону; показники ефективності зовнішньої торгівельної діяльності підприємств регіону; показники експортної орієнтації підприємств регіону; показники оцінки іноземних інвестицій – і позначити етапи проведення оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств у регіоні (рис. 3) [5].

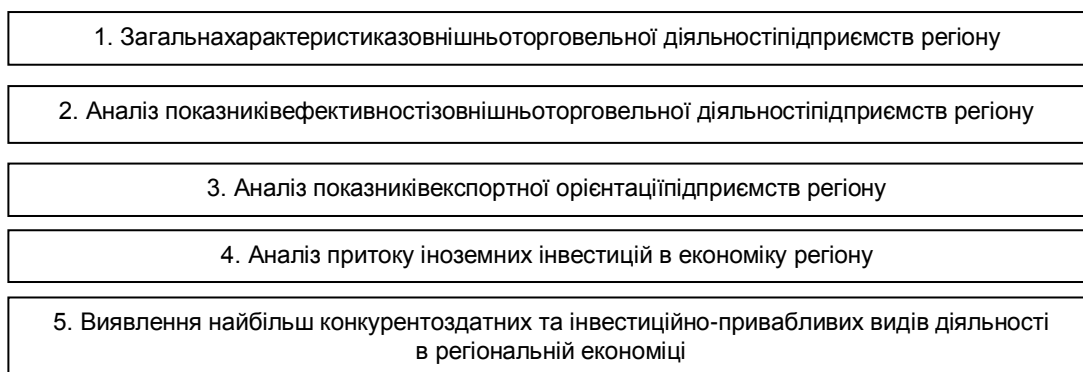

Рис. 3. Етапи проведення оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств у регіоні

Крім аналізу кількісних показників зовнішньоекономічної діяльності регіону доцільно також характеризувати її якісні сторони:

1) розвиток законодавчої бази регіону, спрямованої на вдосконалення організації та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності;

2) якість зовнішньої торгівельної інфраструктури регіону;

3) можлива участь регіону в інтеграційних процесах;

4) створення на території регіону вільних економічних зон.

Отже, формування ліберального економічного середовища, зміна зовнішніх умов господарювання під час здійснення ЗЕД та інші чинники ставлять перед підприємствами проблеми постійної адаптації систем управління до динамічно мінливих умов господарювання. Тому для забезпечення достатнього рівня внутрішньої і зовнішньої ефективності вітчизняні підприємства мають здійснювати достатньо тривалий процес формування і безперервної адаптації систем управління зовнішньоекономічної діяльності в ході перебудови всієї економічної системи країни.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні вихід на зовнішні ринки – це свого роду гарантія для стабільного функціонування підприємства, але забезпечення достатнього рівня ефективності управління досягається лише за відповідності ступеня відкритості системи управління ЗЕД підприємства характерові змін зовнішнього середовища. Існує істотна кореляція між ефективністю ЗЕД, з одного боку, і складністю управління ЗЕД, інтенсивністю і масштабами змін, що відбуваються у стратегії і структурах управління ЗЕД підприємств – з іншою. Як критерій виступає інтенсивність процесу пристосування системи управління ЗЕД до умов, що змінилися, що відбувається з деяким природним запізненням стосовно загальних масштабів ринкової трансформації економіки [1].

Загрози зовнішньоекономічної діяльності України слід розмежувати на зовнішні та внутрішні. Внутрішні це ті, які можна регулювати через важелі стратегічного управління країною. Зовнішні фактори мікросередовища – це ті чинники, які виникають у результаті державної політики, діяльності конкурентів, тобто мають вплив на рівні держави. На останні не можна вплинути, але необхідно вжити заходів державної безпеки.

Серед зовнішніх слід виокремити негативні прояви глобалізації, використання ресурсної залежності України з метою тиску на неї, агресивна, часто недобросовісна конкуренція з боку іноземних партнерів, нанесення збитків від санкцій міжнародних організацій, а також відсутність своєчасного інформування та прогнозування ситуації. Найбільш впливовими серед внутрішніх є рівень оновлення основних засобів, тінізація економічної діяльності, рівень вмотивованості працівників та імідж держави на світовому ринку.

Виявлені тенденції внутрішнього та зовнішнього середовища дозволяють обрати першочергові проблеми, вирішення яких підвищить ефективність реалізації стратегії зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Зовнішньоекономічна діяльність: теорія і практика сучасного менеджменту / Батченко Л.В., Дроздова Г.М., Дятлова В.В. та ін. – Донецьк, 2005. – 244 с.
2. Можировский Н. Внешняя торговля Украины: старые друзья и новые партнеры [Электронный ресурс] : — Режим доступа: <http://inpress.ua>. – Название с экрана.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
4. Прогнозування зовнішньої стійкості економіки України / Т.А. Тищук, Д.С. Покришка, Д.О. Махортих, О.В. Іванов. – К.: НІСД, 2013. – 30 с.
5. Растворцева, С.Н., Фаузер, В.В., Задорожный, В.Н., Залевский, В.А. Внешнеэкономическая деятельность российских предприятий в условиях глобализации / под общ.ред. С.Н. Растворцевой, В.В. Фаузера. – СПб.: Издательский центр экономического факультета СПбГУ, 2011. – 116 с.
6. Товарная структура экспорта Украины в 2012 году [Электронный ресурс] : — Режим доступа: <http://www.vlant-consult.ru> – Название с экрана.

Дашутина Л.А. *Внешнеэкономическая деятельность предприятий регионов Украины в условиях усиления внутренней и внешней нестабильности*

В статье исследовано состояние и тенденции развития внешнеэкономической деятельности предприятий регионов в условиях усиления внешней и внутренней нестабильности. Предложено к применению этапы проведения оценки эффективности внешнеэкономической деятельности предприятий в регионе.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешняя и внутренняя нестабильность, экспорт, импорт, внешний рынок, эффективность ВЭД региона.

Dashutina L. *Foreign economic activity of Ukraine's regions enterprises in the condition of growing of external and internal instability*

Condition and development tendencies of enterprise's foreign economic activity in the region in the increasing of external and internal instability are studied in this article. Steps of effectiveness evaluating of enterprise's foreign economic activities in the region are offered for use.

Keywords: foreign economic activity, external and internal instability, exports, imports, foreign market, efficiency of region's FEA.

Дата надходження до редакції: 21.03.2014

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.